

بحث داغ محافل سیاسی در هفته پی که می رود به انتخاب رئیس مجلس خبرگان رهبری منتهی شود، انتشار کتاب خاطرات هاشمی رفسنجانی است؛ خاطراتی که مربوط به سال ۶۳ است، سالی که هاشمی رئیس مجلس شورای اسلامی، فرمانده جنگ، نماینده امام (ره) در شورای عالی دفاع و مناصب کلیدی دیگر بود. نام کتاب - به سوی سرنوشت- است.

اگر هاشمی خود این نام را برگزیده باشد باید به ذوق ادبی

ایشان هم احسنت گفت، زیرا تلاطم سال های اول انقلاب که منجر به همه پرس و تودین قانون اساسی به وسیله مجلس خبرگان قانون اساسی و نیز تشکیل مجلس و انتخاب اولین رئیس جمهور تاریخ ایران و تودین و برنامه ریزی برای ایجاد اولین حکومت مذهبی که برخاسته از بطن انقلابی فراگیر بود جای خود را به تکان های بعد از هر انقلابی داده بود. اگر به گذشته انقلاب نگاه کنیم سال ۵۸ را باید سالی پرکار برای انقلابیون نسل اول دانست که در میدان مینی بدون نقشه در پی ایجاد بنایی بودند که دشمنان در آن روزها برایش عمری ۶ ماهه و حداکثر یکساله در نظر می گرفتند.

سیزدهم آبان سال ۵۸ مصادف با سالگشت تبعید امام خمینی و نخستین سال حمله به دانشگاه مصادف با تسخیر سفارت آمریکا و استعفای اولین دولت منصوب انقلابیون شد. مهندس بازرگان که مترصد رفتن بود فرصت را مناسب دید و ایران بدون دولت در چالش و درگیری رودرو با یکی از ابرقدرت های آن روز - آمریکا - شد و همه توان نظامی، سیاسی و اقتدار بین المللی این دولت را به مبارزه طلبید. اعضای سفارت آمریکا به گروگان دانشجویانی درآمدند و در اقدامی نمادین زنان و سیاهپوستان آزاد و ۵۰ نفر باقی ماندند تا ۳۰ شهریور سال ۱۳۵۹ که جنگ عراق علیه ایران آغاز شد، ۲۱۸ روزی می شد گروگان ها در ایران نگهداری می شدند و همه انرژی دولت آمریکا صرف آزادی گروگان ها شد از حمله نظامی گرفته تا تحریکات دیپلماتیک و در آخرین چراغ سبز حمله نظامی صدام به ایران.

تا روزی که کارتر دموکرات کاخ سفید را به رونالد ریگان جنگ طلب جمهوریخواه سپرد هنوز دو بیست و چند روز باقی مانده بود تا کارنامه گروگان ها عدد ۴۴۴ را نشان بدهد و این همه در سال اول جنگ با صدام بود و اشغال خرمشهر و حصر آبادان و اتحاد نانوشتنه اما عملی شیوخ عرب و دنیای غرب با صدام علیه ایران، اوضاع داخلی هم می رفت بر سر دوراهی اجتناب ناپذیر درگیری داخلی قرارگیرد. گروه های سیاسی سهم خواهی از انقلاب داشتند و سرانجام ایران در عرصه داخلی هم مواجه با درگیری گروه های داخلی شد، مساله بنی صدر هم بر وخامت اوضاع افزوده بود.

سال ۶۰ را باید یکی از سال های پرتلاطم انقلاب ایران دانست هرچند از روزهای نخست پیروزی انقلاب گروهی اسلحه به دست گرفتند و برخی مسوولان اصلی دولت جدید انقلابی مانند استاد مطهری را نشانه رفتند اما وقایع ۳۰ خرداد به بعد سال ۶۰ را باید نماد و نمودی دگرگون در تاریخ حوادث انقلاب ایران دانست. پیروزی رزمندگان در جبهه و شکست حصر آبادان و روز فراموش ناشدنی سوم خرداد و آزادی خرمشهر در دل خود حوادثی دارد که بازیافت ناگفته های آن را باید از درون خاطرات انقلابیون پیدا کرد. هاشمی با انتخاب عنوان کتاب خود - به سوی سرنوشت - در واقع نگاه به جلو را در فراز و فرود سال های اولیه انقلاب تداعی می کند.

دولت انقلابی توانسته صاحب قانون اساسی، مجلس، قوه مجریه با ثبات بعد از حوادث تلخ درون این قوه بشود. نگاه ها معطوف به آینده است و سرنوشت جدید. در این سال ها افراد زیادی از جناح های مختلف خاطرات خود را منتشر کردند، از خاطرات آیت الله منتظری و ناگفته های آن تا خاطرات شهید عراقی و رنج نامه حاج احمد آقا تا خاطرات محمدی ری شهری، خلخال، دري نجف آبادی تا خاطرات هاشمی رفسنجانی. اصولاً خاطره نویسی در قرن بیستم از دلمشغولی های سیاسیون معروف بعد از کناره گیری از قدرت است. خاطرات ژنرال دوگل و خاطرات وینستون چرچیل که در واقع تاریخ جنگ های اول و دوم جهانی هستند. بعد از جنگ دوم که رسم شده اکثریت قریب به اتفاق مسوولان دولتی در کشورهای مختلف روزها و ماه هایی را به شرح خاطرات خود و تنظیم آن به وسیله روزنامه نگاران و ادیتورهای ورزیده بگذرانند و منبع درآمد بالایی هم داشته باشند، مانند خاطرات بیل و هیلاری کلینتون که میلیون ها دلار برای این دو منافع مالی داشته است، اما خاطرات هاشمی رفسنجانی از آن دست خاطراتی است که در واقع روزشمار زندگی سیاسی ایشان است.

نمی دانم از سر برنامه یا بر اساس عادت در طرحی ساده آقای هاشمی در هر روز حوادث بعضاً پیش پا افتاده را هم در دفترچه پی یادداشت می کردند و چندین جلد از این خاطرات را تاکنون چاپ کرده اند. هرچند به ظاهر این خاطرات روزهای مختلف گره پی از کار مورخین و محققین را باز نکند اما می توان در بین خاطرات به ظاهر ساده و شخصی به مسائل مهمی برخورد کرد. مثلاً در خاطرات یکشنبه یازدهم شهریور سال ۶۳ که در روزنامه اعتماد چاپ شده، آمده است... آقایان (غلام عباس) زائری و (حسین) محلوچی (از کارپردازان مجلس) آمدند برای کارهای مجلس و تأمین بودجه برای خرید ماشین های نمایندگان و تأمین منزل نمایندگان و مشکل تخلیه نشدن منازل نمایندگان از طرف نمایندگان سابق (روزنامه اعتماد شماره ۱۴۸۰ ص ۲۰).

از شیوه نگارش پیداست که مطالب کتاب عیناً از روی نوشته های هاشمی استخراج و بدون ویرایش با همان ادبیات روایی به دست چاپ سپرده شده و تنها اسامی کامل با مشاغل افراد آن هم داخل پرانتز آمده که نشانه آن است که خواسته اند این افراد که برای خوانندگان امروز کمتر شناخته یا ناشناس هستند را معرفی کنند و از همه مهمتر برای محققین گزارش ساده هاشمی نشانه آن است که مجلس برای نمایندگان جدید طرحی در جهت تأمین مسکن و اتومبیل آنان نداشته و در مورد مسکن نمایندگان سابق هم برنامه خاصی پیش بینی نشده بود تا نمایندگان جدید با ورود به تهران صاحب خانه باشند.

این دست از خاطرات آن هم در زمانه حیات صاحب خاطره، کاری است سخت و مشکل، زیرا بسیاری از این افراد در موقعیت یا شرایط دیگری قرار دارند و احتمالاً اظهارنظری شده است که با وضع موجود، بیان آن شاید به صلاح نباشد.

اما هاشمی از آن دست مردان سیاسی روزگار است که با مخاطرات دست و پنجه نرم کرده و کمتر دنبال عاقبت طلبی بوده. خاطرات هاشمی را باید منبع دست اول تاریخ انقلاب ایران دانست. وقایع روزانه و روز شمار حوادث و تصمیم دولتمردان برای برخورد با حوادث و بیان راهکار از زبان نویسنده که بعضاً خلاف آن عمل شده یا نتیجه عکس داده است.

باید از خاطرات هاشمی رفسنجانی استقبال کرد؛ خاطراتی که در آینده به یقین جزء منابع دست اول تاریخ ایران خواهند بود. خصوصاً که از شیوه نگارش پیداست خاطرات مربوط به زمان خود هستند و از حافظه نویسنده در تاریخی موخر استفاده نشده است.